

.....

พัฒนาการของเมืองโบราณพิชัย:
จากการขุดค้นทางโบราณคดี
ภัคธร ชาญฤทธิเสน

บทคัดย่อ

พัฒนาการของเมืองโบราณพิชัย: จากการขุดค้นทางโบราณคดี

การขุดค้นทางโบราณคดีเมืองโบราณพิชัยในปีพุทธศักราช 2553 พบว่าเมืองโบราณพิชัยไม่ปรากฏร่องรอยของชุมชนในสมัยสุโขทัยที่ชัดเจน แต่ปรากฏหลักฐานของชุมชนในสมัยอยุธยาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-22 เนื่องจากพบเศษภาชนะดินเผาประเภทสังคโลกมากที่สุด จึงถือว่าในสมัยอยุธยาเป็นช่วงที่เมืองพิชัยมีความสำคัญที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับหลักฐานจากพงศาวดาร และเมื่อเมืองพิชัยเริ่มหมดความสำคัญลงเพราะมีการย้ายชุมชนลงไปอยู่ยังบริเวณบ้านท่าอิฐหรือตัวเมืองอุตรดิตถ์ในปัจจุบัน และหลักฐานทางโบราณคดีที่พบน้อยลง จึงสันนิษฐานได้ว่าเมืองพิชัยถูกทิ้งร้างไปในราวพุทธศตวรรษที่ 24

คำสำคัญ: เมืองโบราณพิชัย/ พัฒนาการ/ การขุดค้นทางโบราณคดี

Abstract

Evidence of the Development of the Ancient town of Phichai, an Archaeological Excavation.

The purpose of this research was to search for evidence relating to the development of the Ancient Town of Phichai. Evidence from two archaeological pits provides us with information that the ancient town of Phichai might not be from the Sukhothai Period but most of the archaeological evidence indicates that the ancient town of Phichai was definitely from the Ayutthaya period, especially during 20-22 century B.E. The evidence also indicates that this was a prosperous time for the ancient town of Phichai, according to the many sherds of Sawankhalok ceramic that were found in this ancient town. It was also discovered that the town of Phichai had many historical roles during this period as can be seen through many of the historical documents. The historical role of the ancient town of Phichai declined because of the center of that region moved to the new town at Tha-It sub-district that called "Uttaradit". The Ancient town of Phichai was abandoned in the 24 century B.E.

พัฒนาการของเมืองโบราณพิชัย: จากการขุดค้นทางโบราณคดี*

ภัคธร ชาญฤทธิเสน **

Phakatorn Chanrittisan

บทนำ

เมืองโบราณพิชัย ตั้งอยู่ในเขตบ้านหน้าพระธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์ อยู่ทางด้านทิศเหนือประมาณ 3 กิโลเมตร จากตัวอำเภอพิชัยปัจจุบัน โดยมีแม่น้ำน่านไหลผ่านทางด้านทิศตะวันตกของตัวเมือง ลักษณะผังเมืองเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว 1,000 เมตร กว้าง 900 เมตร มีกำแพงเมืองสองชั้นและคูเมืองหนึ่งชั้น¹ เมืองโบราณพิชัยปรากฏชื่อในเอกสารทางประวัติศาสตร์ได้แก่ พระราชพงศาวดารและบันทึกชาวต่างชาติในสมัยอยุธยา ดังนี้

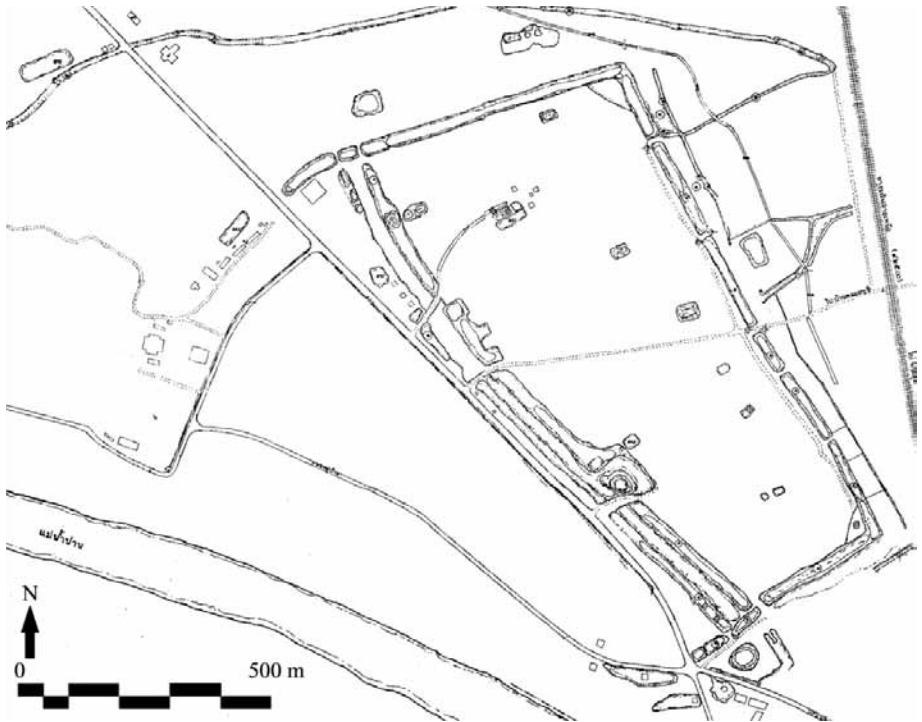
พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ² เป็น

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต เรื่อง “โบราณคดีเมืองโบราณพิชัย อำเภอพิชัย จังหวัดอุตรดิตถ์” สาขาวิชาโบราณคดี สมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

** นักศึกษาปริญญาโท สาขาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

¹ ศรีศักร วัลลิโภดม, เมืองโบราณในอาณาจักรสุโขทัย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 255), 115.

² พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ, พิมพ์ครั้งที่ 20 (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2549), 25.

ภาพที่ 1 ผังเมืองโบราณพิชัย

พระราชพงศาวดารที่เขียนขึ้นในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อปีพุทธศักราช 2223 กล่าวถึงเมืองพิชัยว่า “ศักราช 852 จอศก (พุทธศักราช 2033) แรกให้ก่อกำแพงเมืองพิชัย”

พระอัยการตำแหน่งนาหัวเมืองฉะบับอยุธยา เป็นเอกสารที่อธิบายเกี่ยวกับทำเนียบหัวเมืองฝ่ายเหนือและโครงสร้างการจัดการหัวเมืองฝ่ายเหนือ ได้กล่าวว่าเป็นหัวเมืองชั้นตรี มีออกญาศรีสุริยราชาไชย อภัยพิริย บรากรมพาหุ เป็นออกญาพิไชย ศักดินา 5,000 ไร่ มีเมืองบางโพและเมืองฝางเป็นเมืองขึ้น³

จดหมายเหตุของ โยสดี สเคาเต็น ผู้จัดการบริษัทการค้าของฮอลันดาผู้ซึ่งเข้ามาอาศัยอยู่ในกรุงศรีอยุธยาเป็นเวลา 8 ปี ในรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองแห่งกรุงศรีอยุธยา (ครองราชย์ระหว่างปีพุทธศักราช 2172 – 2199) เขียนบันทึกเรื่องราวของการปกครอง อำนาจ ศาสนา ประเพณี และการค้าขายของกรุงศรีอยุธยาและกล่าวว่า เป็นเมืองที่มีความสำคัญเมืองหนึ่ง⁴

³ วินัย พงศรีเพียร, บรรณาธิการ, **ศรีขมิ้นอาจารย์ พิพิธนิพนธ์เชิดชูเกียรติ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร และ ศาสตราจารย์ วิสุทธ์ บุษยกุล เนื่องในโอกาสมีอายุครบ 84 ปี ใน พ.ศ. 2546** (กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้า, 2546), 333 – 352, อ้างถึงใน วีรวัลย์ งามสันติกุล, บรรณาธิการ, **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับ เยเรเมียส ฟาน ฟลีต และผลงานคัสดร พลตรี หม่อมราชวงศ์ สุภวัณย์ เกษมศรี นักประวัติศาสตร์อาวุโสดีเด่น** (กรุงเทพฯ: สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2552), 105.

⁴ **ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1** (กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2542), 259.

พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม)⁵ และ
พระราชพงศาวดารกรุงสยาม จากต้นฉบับของบริติชมิวเซียม⁶ ได้กล่าวว่า
เป็นหนึ่งใน 16 หัวเมืองประเทศราชในสมัยพระเจ้าอยู่ทอง

พระราชพงศาวดารเหนือ⁷ กล่าวว่า “พระยาโคตรมเทวราช มีพระ
ราชบุตรองค์หนึ่งชื่อเจ้ากาญจนกุมาร เป็นพระยาแทนพระบิดา นานมา
จึงชื่อเจ้าไวยักษ์ฯ ครั้นใหญ่มาชื่อเจ้าโคตรตะบอง ไปสร้างเมืองพิจิตร จึง
มีชื่อพระยาโคตรตะบอง เจ้าไวยักษ์ฯไปสร้างเมือง พิไชย จึงได้ชื่อพระยา
มือเหล็ก”

งานวิจัยเรื่อง “เมืองโบราณในอาณาจักรสุโขทัย”⁸ และ “การศึกษา
พัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณบริเวณลุ่มแม่น้ำน่านตอนล่าง
ในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 24”⁹ ได้ทำการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีที่

⁵ “พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม),” **ประชุมพงศาวดาร
ฉบับกาญจนานิกะ เล่ม 3** (กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรม
ศิลปากร, 2542), 213.

⁶ “พระราชพงศาวดารกรุงสยาม จากต้นฉบับของบริติชมิวเซียม,” **ประชุมพงศาวดาร
ฉบับกาญจนานิกะ เล่ม 2** (กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรม
ศิลปากร, 2542), 11.

⁷ “พระราชพงศาวดารเหนือ,” **ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนานิกะ เล่ม 1** (กรุงเทพฯ:
กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2542), 106.

⁸ ศรีศักร วัลลิโภดม. **เมืองโบราณในอาณาจักรสุโขทัย** (พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
เมืองโบราณ, 2552), 67.

⁹ วาทีณี คุ่มแสง, “การศึกษาพัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณบริเวณ
ลุ่มแม่น้ำน่านตอนล่างในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 24” (วิทยานิพนธ์ปริญญามหา
บัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, 2546), 53-54.

พบจากการสำรวจเช่น เศษเครื่องถ้วยจีน ชิ้นส่วนไหปากแตร เศษภาชนะดินเผาสังคโลก ชิ้นส่วนพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ และเม็ดพระศกปูนปั้น และได้สรุปว่าเมืองโบราณพิชัยเป็นเมืองที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย

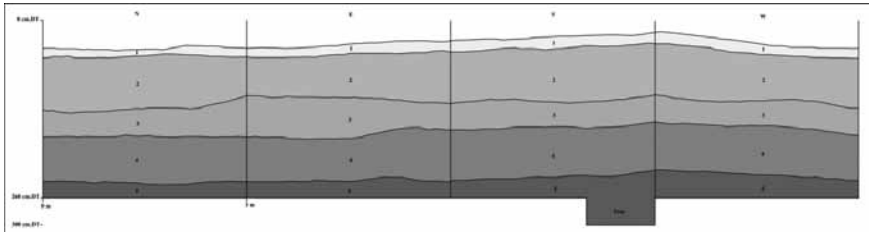
จากเอกสารทางประวัติศาสตร์และงานวิจัยที่ได้กล่าวถึงในข้างต้นสรุปว่า เมืองพิชัยเป็นเมืองที่มีความสำคัญในช่วงสุโขทัยตอนปลาย และช่วงต้นของกรุงศรีอยุธยา ซึ่งในสมัยพระเจ้าอู่ทอง เมืองพิชัยก็เป็นหนึ่งใน 16 หัวเมืองประเทศราช ต่อมาจึงได้มีการสร้างกำแพงเมืองขึ้นในปีพุทธศักราช 2033 และในระหว่างปีพุทธศักราช 2172 - 2199 รัชสมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เมืองพิชัยก็เป็นเมืองที่มีความสำคัญและเป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติด้วย

ในปีพุทธศักราช 2553 สำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย มีโครงการขุดค้นทางโบราณคดีที่เมืองโบราณพิชัย เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมือง และเป็นการขุดค้นทางโบราณคดีครั้งแรกในพื้นที่นี้

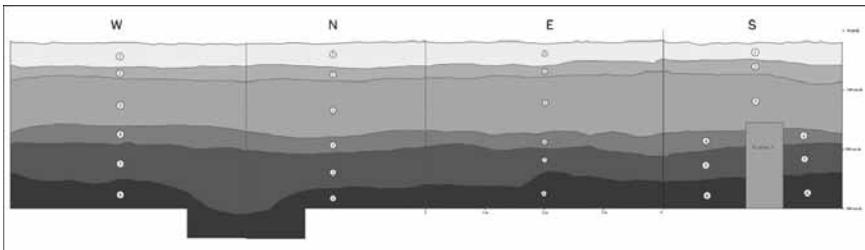
ผลการขุดค้นทางโบราณคดี

จากการขุดค้นทางโบราณคดีทั้งสองหลุมทางด้านทิศเหนือของเมืองบริเวณบ้านนายจีน อยู่ใหญ่ และทางด้านทิศตะวันตกเมืองริมถนนสายพิชัย - ตรอน บริเวณที่ดินของนายเล็ก เทียงปาน สามารถจัดลำดับชั้นวัฒนธรรมได้ดังนี้

ชั้นวัฒนธรรมที่ 1 ชั้นวัฒนธรรมสมัยสุโขทัย จากการขุดค้นในชั้นวัฒนธรรมที่ 1 พบหลักฐานเครื่องถ้วยเคลือบเขียวแบบเขลียง และเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หยวน มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 19-20 ร่วมสมัยกับอาณาจักรสุโขทัย และถือว่าเป็นช่วงที่เริ่มมีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในลักษณะของชุมชนเมืองในพื้นที่แห่งนี้

ภาพที่ 2 ผังชั้นดินหลุมขุดค้นที่ 1 (TP1)

ภาพที่ 3 ผังชั้นดินหลุมขุดค้นที่ 2 (TP2)

ชั้นวัฒนธรรมที่ 2 ชั้นวัฒนธรรมอยุธยา-ธนบุรี ในชั้นวัฒนธรรมนี้พบร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีมากขึ้นจากชั้นวัฒนธรรมแรก จากการที่อยุธยาเริ่มเข้ามามีบทบาทในบริเวณพื้นที่ที่อยู่ในอาณาเขตของรัฐสุโขทัย¹⁰ จึงมีความเป็นไปได้ว่าจะตั้งเมืองพิชัยขึ้นเพื่อเป็นเมืองหน้าด่านของเมืองพิษณุโลก หลักฐานที่พบในชั้นวัฒนธรรมนี้ได้แก่ เครื่องสังคโลกจากแหล่งเตาเกาะน้อย-ป่ายาง เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง-ชิง เป็นต้น ซึ่งหลักฐานเหล่านี้มีอายุอยู่ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 21-24 มีอายุร่วมสมัยกับอาณาจักรอยุธยาและธนบุรี

¹⁰ พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, “บทบาทของขุนหลวงพองั่วที่มีต่อราชวงศ์สุโขทัย,” ศาสนาและการเมืองในประวัติศาสตร์สุโขทัย - อยุธยา (กรุงเทพฯ: มติชน, 2545), 77 - 82.

โบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้นทางโบราณคดี

เครื่องถ้วยเคลือบ ตั้งอยู่ที่บ้านเกาะน้อย อำเภอสรีสธนาชัย จังหวัดสุโขทัย ศาสตราจารย์สายันต์ ไพรชาญจิตร ได้แบ่งพัฒนาการของเตาผลิตภาชนะดินเผาจากแหล่งเตาบ้านเกาะน้อยออกเป็น 3 ระยะ คือ เตาใต้ดิน เตาบนดิน และเตาอิฐ¹¹ ซึ่งภาชนะดินเผาประเภทนี้พบในการขุดค้นเตาหมายเลข กน.110 กน.118 และกน.120 ซึ่งเป็นเตาที่สร้างโดยการขุดลงไปใต้ดินธรรมชาติ¹² จัดเป็นผลิตภัณฑ์ของแหล่งเตาบ้านเกาะน้อยในยุคแรก กำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 17-19¹³

เครื่องถ้วยจากแหล่งเตาบ้านเกาะน้อย ตั้งอยู่ที่บ้านเกาะน้อย อำเภอสรีสธนาชัย จังหวัดสุโขทัย เครื่องถ้วยประเภทนี้จัดเป็นพัฒนาการที่ต่อเนื่องมาจากเครื่องถ้วยเคลือบ เป็นเตาเผาที่พัฒนาขึ้นมาอยู่บนดิน และเริ่มมีการใช้อิฐในการก่อสร้างโครงเตา อยุ่ราวพุทธศตวรรษที่ 20-22¹⁴ ภาชนะดินเผาประเภทจานหรือชามเคลือบเขียวไข่กา ลักษณะเป็นจานหรือชามเคลือบเขียวไข่กาทั้งภายในและภายนอก ตกแต่งด้วยการขีดแหว่งใต้เคลือบเป็นลายพรรณพฤกษา ลายดอกบัวเป็นต้น¹⁵

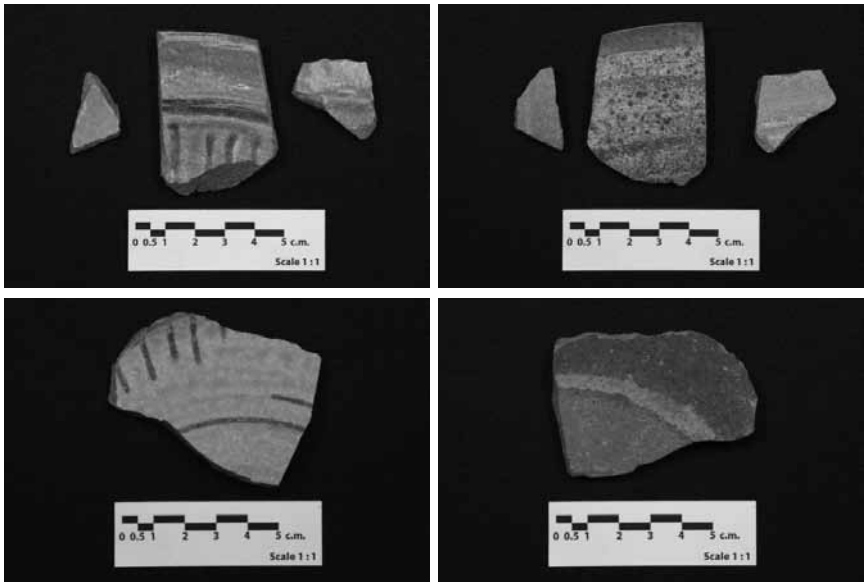
¹¹ สายันต์ ไพรชาญจิตร, “ความสัมพันธ์ด้านวิทยาการผลิตและการค้าขายเครื่องถ้วยระหว่างจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในห้วงพุทธศตวรรษที่ 21”, **สังคมโลก - สุโขทัย - อยุธยา กับ เอเชีย**, (สมุทรปราการ: มุลนิธิโตโยต้าแห่งประเทศไทย, 2545), 296.

¹² Hein, D. **The Sawankhalok Ceramic Industry: from Domestic Enterprise to Regional Entrepreneur**, 57.

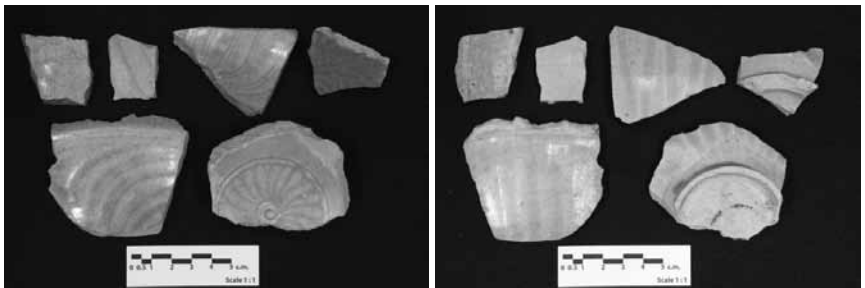
¹³ Ibid., 180.

¹⁴ Ibid., 180.

¹⁵ สายันต์ ไพรชาญจิตร, ศิริพันธ์ ยับสันเทียะ อัจฉรา แข็งสาริกิจ, **โบราณคดีสี่คราม 2: เครื่องถ้วยจากทะเล**, 26.

ภาพที่ 4 ตัวอย่างชิ้นส่วนจานเซาะร่องเคลือบเขียวแบบเซลิยง

ภาพที่ 5 ตัวอย่างชิ้นส่วนสังคโลกเคลือบเขียว

เครื่องถ้วยจากแหล่งเตาบ้านป่ายาง ตั้งอยู่ที่บ้านป่ายาง อำเภอศรีษะนาถ จังหวัดสุโขทัย ทางด้านทิศเหนือของเมืองศรีษะนาถ เป็นแหล่งเตาที่ผลิตทั้งผลิตภัณฑ์ประเภทถ้วย ชาม กระปุก ไห การตกแต่งมีทั้งแบบเคลือบเขียว เคลือบขาวขุ่น เขียนลายดำได้เคลือบใสและเขียวอ่อน และยังผลิตเครื่องประดับสถาปัตยกรรมและประติมากรรมจึงมีชื่อเรียกเตาตามผลิตภัณฑ์ที่พบคือ กลุ่มเตายักษ์และกลุ่มเตาดูกตา การผลิตจะนำภาชนะเข้าเตาเผาโดยวางบนก๊อทำให้ปรากฏรอยของก๊อบริเวณก้นถ้วยด้านนอก แหล่งเตาบ้านป่ายางกำหนดอายุได้ราวพุทธศตวรรษที่ 20-22¹⁶

เครื่องถ้วยจากแหล่งเตาสุโขทัย ตั้งอยู่ที่ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัยทางด้านทิศเหนือของเมืองโบราณสุโขทัย ริมลำน้ำแม่โจน ลักษณะเป็นเตาเผาบนดินก่อด้วยอิฐมีทั้งแบบระบายความร้อนในแนวตั้ง (Updraft kilns) และแบบระบายความร้อนในแนวนอนหรือเตาประทุน (Crossdraft kilns)¹⁷

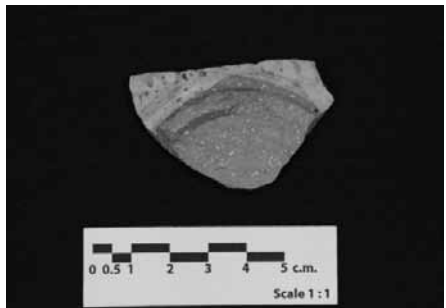
ภาชนะดินเผาที่ผลิตจากแหล่งเตาสุโขทัยจะเป็นภาชนะประเภทจานหรือชามเขียนลายสีดำหรือน้ำตาลได้เคลือบใส ลายที่นิยมเขียนจะเป็นลายปลา ลายดอกไม้ และลายจักร และแบบเคลือบขาว และจะมีรอยของก๊อบน้ำอ้อยอยู่ภายในชาม แหล่งเตาสุโขทัยสันนิษฐานว่าจะมี

¹⁶ สายันต์ ไพรชาญจิตร, “ความสัมพันธ์ด้านวิทยาการผลิตและการค้าขายเครื่องถ้วยระหว่างจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในห้วงพุทธศตวรรษที่ 21,” **สังคมโลก - สุโขทัย - อยู่ยากกับเอเชีย**, 302 - 304.

¹⁷ Hein, D. **The Sawankhalok Ceramic Industry: from Domestic Enterprise to Regional Entrepreneur**, 145.

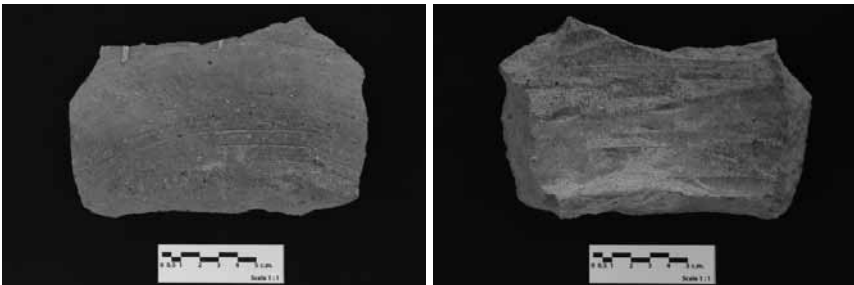
ภาพที่ 6 ตัวอย่างขามสังคโลกเคลือบขาวผลิตจากแหล่งเตาป่ายาง

ภาพที่ 7 ตัวอย่างเศษภาชนะดินเผาเขียนสีดำได้เคลือบจากแหล่งเตาสุโขทัย

การผลิตอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 19 – 22¹⁸

เตาตาปะขาวหาย แหล่งเตาตาปะขาวหายตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำน่านบริเวณด้านหลังของโรงเรียนตาปะขาวหาย ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก อยู่ห่างจากตัวเมืองพิษณุโลกไปทางทิศเหนือประมาณ 2 กิโลเมตร ได้มีการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีที่แหล่งเตาแห่งนี้โดยคุณประโชติ สังคนุกิจและดอน ไฮน์ (Don Hein) ในโครงการโบราณคดีเครื่องถ้วยไทย โครงการร่วมไทย-ออสเตรเลียเมื่อปีพุทธศักราช 2527

ภาพที่ 8 ตัวอย่างเศษภาชนะดินเผาเนื้อแกร่งจากแหล่งเตาตาปะขาวหาย

¹⁸ สายันต์ ไพรัชญเจริญ, “ความสัมพันธ์ด้านวิทยาการผลิตและการค้าขายเครื่องถ้วยระหว่างจีนและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในห้วงพุทธศตวรรษที่ 21,” **สังคมโลก – สุขุขทัย – อยู่ยากกับเอเชีย**, 306.

ลักษณะของเตาเป็นเตาบนดินก่อด้วยอิฐระบายความร้อนในแนวนอนคล้ายกับเตาเครื่องปั้นดินเผาที่แหล่งเตาศรีสัชนาลัยและเตาสู่โขทัยแตกต่างกันที่ลักษณะการเรียงอิฐ¹⁹ จากการศึกษาและกำหนดอายุด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์โดยวิธีเรดิโอคาร์บอน (Radiocarbon Dating) และวิธีพาลีโอแมกเนติส (Palaeomagnetism) ได้ค่าอายุประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 20 ถึง พุทธศตวรรษที่ 21²⁰

ชั้นส่วนถ้วยและจานเคลือบเขียวไขกาสัมัยราชวงศ์หยวน เนื้อดินละเอียดสีขาว ทาน้ำเคลือบตั้งแต่ปากภาชนะจนถึงส่วนก้นภาชนะตกแต่งด้วยการเซาะร่องตามแนวตั้งและเซาะร่องเป็นลวดลาย มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 19 – 20²¹

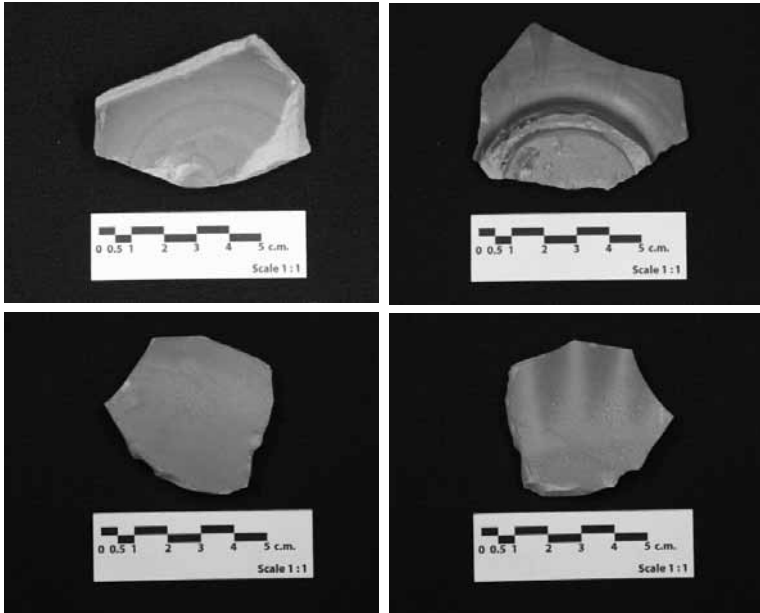
ชั้นส่วนเครื่องถ้วยจีนแบบลายครามสมัยราชวงศ์หมิง เนื้อดินละเอียดสีขาว เขียนสีน้ำเงินใต้เคลือบ พบส่วนปาก ลำตัว และก้น มีการเขียนลายเส้นบริเวณขอบปากภาชนะ มีอายุราวพุทธศักราช 1911 - 2187²²

¹⁹ Don Hein and Prachote Sangkhanukit, "Report on the Excavation of the Ban Tao Hai Klins Phitsanulok, Thailand," In **Research Centre for Southeast Asia Ceramics Papers 1**, 20.

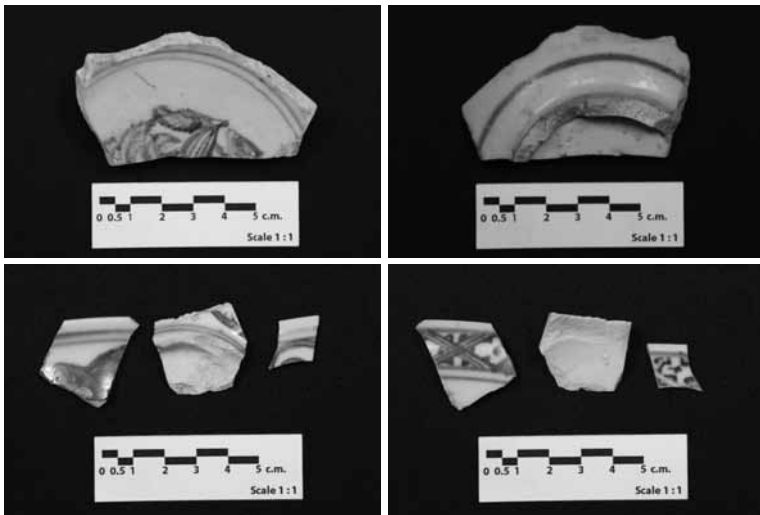
²⁰ Ibid., 98.

²¹ ภัฏฐภัทร จันทวิช, **เครื่องถ้วยจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย** (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2537), 28.

²² ภัฏฐภัทร จันทวิช, **เครื่องถ้วยจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย**, 31.

ภาพที่ 9 ชิ้นส่วนถ้วยเคลือบเขียวสมัยราชวงศ์หยวน

ภาพที่ 10 ชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีนลายครามสมัยราชวงศ์หมิง

สรุปผลการศึกษา

เมื่อศึกษาลักษณะการกระจายตัวของโบราณวัตถุที่พบในหลุมขุดค้นทำให้แบ่งพัฒนาการของเมืองโบราณพิชัยออกเป็น 2 สมัย ดังนี้

- สมัยที่ 1 เป็นสมัยแรกสร้างเมืองพิชัยราวพุทธศตวรรษที่ 19-20 ร่วมสมัยกับอาณาจักรสุโขทัยและช่วงอยุธยาตอนต้น จากหลักฐานโบราณวัตถุที่พบในหลุมขุดค้นที่ 2 ที่พบเครื่องถ้วยแบบเคลือบจากแหล่งเตาเกาะน้อยและจากหลักฐานเอกสารที่มีบันทึกถึงเมืองพิชัยในช่วงต้นการสถาปนากรุงศรีอยุธยาว่าเป็นหนึ่งในหัวเมืองประเทศราช

- สมัยที่ 2 เป็นช่วงการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องมาจากสมัยที่ 1 แต่มีการขยายตัวของชุมชนใหญ่ขึ้นจากหลักฐานโบราณวัตถุที่พบในปริมาณที่มากขึ้นกว่าในระยะแรก แต่ยังมีรูปแบบที่ไม่แตกต่างกัน ซึ่งจากการศึกษาเชิงเทียบหลักฐานโบราณวัตถุที่พบจากการขุดค้นเมืองโบราณพิชัยกับการขุดค้นภายในอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยพบว่า ภาชนะดินเผาประเภทเคลือบเขียวไข่กาจากแหล่งเตาเกาะน้อยที่พบในหลุมขุดค้นที่ 2 เป็นภาชนะเด่นที่พบในชั้นอยู่อาศัยที่สุโขทัยตกอยู่ใต้การปกครองของอยุธยา

จากผลการศึกษาลำดับพัฒนาการของเมืองโบราณพิชัยแสดงให้เห็นว่า เมืองโบราณพิชัยอาจจะมีชุมชนอยู่อาศัยก่อนการก่อสร้างกำแพงเมืองและมีพัฒนาการที่ต่อเนื่องมาจนถึงสมัยอยุธยา

ดังนั้นเมื่อนำหลักฐานโบราณคดีมาวิเคราะห์ร่วมกับหลักฐานพงศาวดารที่กล่าวถึงเมืองพิชัยมีความสอดคล้องกันและแสดงให้เห็นว่าเมืองโบราณพิชัยคงเป็นเมืองที่มีความสำคัญและมีการอยู่อาศัยมากที่สุดในสมัยอยุธยาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20-22 มาแล้ว

ตารางแสดงลำดับพัฒนาการของเมืองโบราณพิชัย				
สมัย	พุทธศตวรรษ	หลักฐานทางประวัติศาสตร์	โบราณวัตถุ(พุทธศตวรรษ)	
1	19	- ปรากฏชื่อเป็นหนึ่งใน 16 เมืองประเทศราชในช่วงสถาปนากรุงศรีอยุธยา (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ)	- ภาชนะดินเผาแบบเคลือบ (17 – 19)	- เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ซ่ง (17 - 19)
	20	- ปรากฏชื่อในพระอัยการเก๋าดำแหน่งนาหัวเมืองชั้นตรี มีออกญาพิชัย เป็นเจ้าเมือง	- ภาชนะดินเผาแหล่งเตาเกาะน้อย (20 – 22)	- เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หยวน (19 -20)
2	21	- แรกก่อกำแพงเมืองพิชัย(พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐ)	- ภาชนะดินเผาแหล่งเตาป่ายาง (21– 22)	- เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์หมิง (20 – 22)
	22	- พระยาพิชัยและพระยาสุรนครโลก ร่วมกันแข็งเมืองต่อสมเด็จพระนเรศวร (พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ) - เป็นหนึ่งในเมืองสำคัญสมัยพระเจ้าปราสาททอง (จดหมายเหตุของโยสตุสเคาเต็น)	- ภาชนะดินเผาแหล่งเตาสุโขทัย (19 – 22) - ภาชนะดินเผาแหล่งเตาตาปะขาว (20 – 22)	
	23	ไม่ปรากฏหลักฐาน	ไม่ปรากฏหลักฐาน	- เครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์ชิง (22 – 24)
	24	- สมเด็จพระเจ้าตากสินเสด็จตีเมืองเชียงใหมที่ถูกพม่ายึด และพักทัพที่เมืองพิชัย (พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ)	ไม่ปรากฏหลักฐาน	

บรรณานุกรม

- กฤษณา พินศิริ, ปรีวรรต ธรรมาปริชากร และอุษา จั่วนเพียรภาค. **เครื่องถ้วยสุโขทัย: พัฒนาการของเครื่องถ้วยไทย**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป, 2535.
- กฤษดา พินศิริ, ปรีวรรต ธรรมาปริชากร และสว่าง เลิศฤทธิ์. **ศิลปะเครื่องถ้วยในประเทศไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โอสสสภ, 2539.
- โก มูโก. “การศึกษาการแพร่กระจายของการบริโภคเครื่องถ้วยสังคโลกบริเวณภาคกลางของประเทศไทยในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18–22.” วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ สาขาวิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2553.
- จิราภรณ์ อรัณยะนาค และคณะ. **เครื่องทองกรุวัดราชบูรณะ ศิลปะของแผ่นดิน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2550.
- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **พระราชหัตถเลขาคราวเสด็จมณฑลฝ่ายเหนือใน รัชกาลที่ 5**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2508.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. **อยุธยา: ประวัติศาสตร์และการเมือง**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2548.
- ณัฐภัทร จันทวิช. **เครื่องถ้วยจีนที่พบจากแหล่งโบราณคดีในประเทศไทย**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2537.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระ. **เที่ยวตามทางรถไฟ**. พระนคร: สุทธิสารการพิมพ์, 2509.
- _____. **พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า**. กรุงเทพฯ: มติชน, 2545.
- ทรัพย์ากรธรณี, กรม. **การจำแนกเขตเพื่อการจัดการด้านธรณีวิทยาและทรัพยากรธรณีจังหวัดอุดรดิตถ์**. กรุงเทพฯ: กรมทรัพยากรธรณี,

2551.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. (ข้า บุนนาค). **พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์
รัชกาลที่ 1**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา,
2526.

_____. **พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2**. กรุงเทพฯ:
องค์การค้าของคุรุสภา, 2504.

_____. **พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3**. พิมพ์
ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร,
2538.

_____. **พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4**. พิมพ์
ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2548.

ธวัช บุรีรักษ์. **ภูมิศาสตร์กายภาพ**. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา, 2520.

นริศรานุวัดติวงศ์, สมเด็จฯ เจ้าฟ้ากรมพระยา. **จดหมายเหตุทางไปพิษณุโลก**.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระจันทร์, 2506.

นิธิ เอียวศรีวงศ์ และอาคม พัตติยะ. **ศรีรามเทพนคร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:
มติชน, 2545.

บวรเวท รุ่งรุจี, ปฏิพัฒน์ พุ่มพวงแพทย์ และสามารถ ทรัพย์เย็น. **อุทยาน
ประวัติศาสตร์สุโขทัย การขุดค้นทางโบราณคดีในอุทยาน
ประวัติศาสตร์สุโขทัย**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2531.

บริษัทปริเยษฐกิจจำกัด. รายงานการขุดลอกคูน้ำวัดมหาธาตุ โครงการขุดลอก
บูรณะ และปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์อุทยานเมืองเก่าพิจิตร จังหวัดพิจิตร.
ปีงบประมาณ 2543 เสนอสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถาน
แห่งชาติที่ 5 จังหวัดสุโขทัย กรมศิลปากร, 2543.

ประชุมพงสาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม 1, 2, 3. กรุงเทพฯ: กอง

วรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2542.

ประโชติ สังขณิกิจ. “การขุดค้นบ้านเตาไห.” **ศิลปากร**. 32, 5 (พฤศจิกายน – ธันวาคม 2531): 34–41.

ประยุทธ์ ลิทธิพันธ์. “เสด็จมณฑลฝ่ายเหนือ.” **ประวัติศาสตร์ประพาสต้น**.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2523.

พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ. พิมพ์ครั้งที่ 20. นนทบุรี:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2549.

พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม 1, 2. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ:
กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2535.

พัฒนาที่ดิน, กรม. **แผนการใช้ที่ดินจังหวัดอุดรดิตถ์**. กรุงเทพฯ: กรมพัฒนา
ที่ดิน, 2525.

พิเศษ เจียจันทร์พงศ์. “กำแพงเพชรไม่ใช่เมืองซากง้าว เมืองซากง้าว
อยู่ที่ไหน.” **ศิลปวัฒนธรรม**. 17, 8 (มิถุนายน 2539): 180-187.

เพ็ญศักดิ์ (จักขุจินดา) ไชวิทย์. **เครื่องเคลือบจากเรือโบราณเกาะกระดาด**.
กรุงเทพฯ: ภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2522.

เยเรเมียส ฟาน ฟลิต. **รวมบันทึกประวัติศาสตร์อยุธยาของฟาน ฟลิต**
(วัน วลีต). แปลโดย นันทา วรเนติวงศ์, วนาศรี สามนเสน. กรุงเทพฯ:
กรมศิลปากร, 2546.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **เที่ยวเมืองพระร่วง**. กรุงเทพฯ:
มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2519.

รัชนก ไตสุพันธุ์ และสถาพร เทียงธรรม. **โบราณคดีวิเคราะห์ 2: เครื่อง
ถ้วยบุรีรัมย์และเครื่องถ้วยสุโขทัย**. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร,
2539.

วาทีนี คุ่มแสง. “การศึกษาพัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณบริเวณ

ลุ่มแม่น้ำน่านตอนล่างในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 24. วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ ภาค
วิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546.

วินัย พงศรีเพียร, บรรณาธิการ. **ศรีขมิ้นอาจารย์ พิพิธนิพนธ์เชิดชูเกียรติ
ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร และ ศาสตราจารย์ วิสุทธ์
บุษยกุล เนื่องในโอกาสมีอายุครบ 84 ปี ใน พ.ศ. 2546.** กรุงเทพฯ:
เฟื่องฟ้า, 2546.

ศิลปากร, กรม. **ผลการดำเนินงานทางโบราณคดีกำแพงเมืองโบราณ
สุพรรณบุรี วัดพระศรีรัตนมหาธาตุสุพรรณบุรี.** กรุงเทพฯ: กรม
ศิลปากร, 2545.

_____. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และ
ภูมิปัญญาจังหวัดอุดรธานี.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2542.

_____. **ทะเบียนโบราณวัตถุสถานที่ราชอาณาจักร.** กรุงเทพฯ:
กรมศิลปากร, 2516.

ศรีศักร วัลลิโภดม. **เมืองโบราณในอาณาจักรสุโขทัย. พิมพ์ครั้งที่ 2.** กรุงเทพฯ:
เมืองโบราณ, 2552.

สันติ เล็กสุขุม. **ศิลปะสุโขทัย. พิมพ์ครั้งที่ 2.** กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ,
2549.

_____. **ศิลปะอยุธยา: งานช่างหลวงแห่งแผ่นดิน. พิมพ์ครั้งที่ 3.**
กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2550.

สายันต์ ไพรชาญจิตร. **โบราณคดีเครื่องถ้วยสยาม: แหล่งเตาเมืองน่าน
และพะเยา. นครปฐม: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัย
ศิลปากร, 2551.**

_____. **สังคมโลก - สุโขทัย - อยุธยากับเอเชีย. สมุทรปราการ: มูลนิธิ**

โตโยต้าประเทศไทย, 2545.

สายนต์ ไพธัญจิตร, ศิริพันธ์ ยับสันเทียะ และอัจฉรา แข็งสาริกิจ.

โบราณคดีสี่คราม 2 : เครื่องถ้วยจากทะเล. กรุงเทพฯ: โครงการ
โบราณคดีได้นำ กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2533.

สุนทร ชูตินธรานนท์. **พม่ารบไทย.** พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: มติชน,
2554.

หวน พันธุ์พันธุ์. **อุตรดิตถ์ของเรา.** พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พิษณุโลก, 2521.

ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามเพชร. **รายงานการบูรณะกำแพงเมืองกำแพงเพชร.**
ม.ป.ท., 2540.

ห้างหุ้นส่วนจำกัด เหมลักษณะก่อสร้าง. **โครงการอนุรักษ์และพัฒนาพระราชวัง
จันทร์ งานขุดค้น ขุดแต่งกำแพงเมืองพิษณุโลก บริเวณวัด
โพธิญาณ ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.** ปังบประมาณ
2552 เสนอสำนักศิลปากรที่ 6 สุโขทัย กรมศิลปากร, 2552.

อมรา ศรีสุชาติ. **ลำดับเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์สุโขทัย.** กรุงเทพฯ:
สมาพันธ์, 2546.

Hein, Don. **The Sawankhalok Ceramic Industry: from Domestic
Enterprise to Regional Entrepreneur.** Doctoral Thesis Deakin
University, 2001.

Hein, Don and Prachote Sangkhanukit. "Report on the Excavation of
the Ban Tao Hai Klins Phitsanulok, Thailand." In **Research
Centre for Southeast Asia Ceramics Papers 1.** Adelaide:
Research Centre for Southeast Asia Ceramics University of
Adelaide, 1984.